

Általános szociológia tételek

Szerző dezs

1.A kultúra fogalma szerkezete, anyagi és szellemi összetevői, 2.Kulturális univerzálék, 3.Az emberi kommunikáció főbb jellemzői , történetének főbb állomásai;4.Életmódszociológia16.Az ökológiai antropológia kultúraelmélete és jelentősége (Julian Steward).

1.

A kultúra fogalma szerkezete, anyagi és szellemi összetevői:

A kultúra fogalma: -rendkívül sokféle megközelítése, értelmezése létezik, állandóan változott az emberi gondolkodás történetében

-mindazon ismeretek, értékek, reflexek szellemi és érzelmi beidegződése, viselkedési modellek és sémák, szokások és hiedelmek összessége, melyeket az egyén az őt felnevelő közegben a szocializáció folyamán részint észrevétlen, részint megfigyelhető módon elsajátít.

A kultúra szerkezete: a kultúra anyagi és szellemi oldala nem választható el egymástól

A kultúra anyagi összetevői: a termeléshez, a létfenntartáshoz és a mindennapi élethez szükséges ismeretek

A kultúra szellemi összetevői: minden egyéb: tudomány, művészetek, vallás, jogrend, stb.

A kultúra és a kommunikáció kapcsolata:

-A kommunikáció a kultúrát szolgáló jelrendszer.

-A kultúra a kommunikáció segítségével realizálódik, valósul meg.

-A kommunikáció a kultúra csatornarendszere.

-A kultúra és a kommunikáció kölcsönhatással vannak egymásra.

Összefoglalva: a kultúra és a kommunikáció egymástól elválaszthatatlan, a kommunikáció a kultúra hordozója. Kultúra = egy adott pillanatban az emberiség birtokában levő információhalmaz, kommunikáció = ennek megőrzése és továbbadása.

A kultúra jelrendszerei:

1.,Természetes emberi nyelv (beszéd) Verbális nyelvrendszer, az emberi komm. legfontosabb eszköze. Segítségével történik a gondolkodás, gondolatok cseréje. Csakis és kizárólag az emberre jellemző.

2.,Öltözködés (nemverbális): egy adott kor képi kifejeződése, társadalmi viszonyokat tükrözi

Pl.: Esküvői ruha, Gyászruha, Rendőr-, tűzoltó-, katonaruha, Sport mezek, Formaruhák (PGSM, áruházlánc, gyorsétkezdék)

Önálló jelrendszer, mely kommunikatív funkciókkal bír, illetve praktikus funkciókat lát el… (időjárás)

3.,Gasztronómia: jelrendszere kultúránként meghatározó

Ételfogyasztás

Amerika Ázsia / Távolság kelet Európa

kukorica rizs gabona

Vallási jelenségek (böjt, ünnepek előirt ételek)

Étkezési körülmények kultúrája:

Sorrend

Helye (asztal, térdelve)

Mivel (evőeszköz, pálcika)

Főzés: elemi ízek összetett ízzé szervezése

Kultúránként változik (magyar, francia, kínai, görög, olasz konyha)

4.,Metakommunikáció: (gesztus nyelv): hangsúly, hanglejtés, mimika

5.,Művészeti kommunikáció

Jacobson modell:

→ → → → → → ADÁS → → → → → →

↑

↓

FELADÓ → KÓD → ÜZENET → CSATORNA → KÓD → VEVŐ

kódolás

dekódolás

↑

↓

← ← ← ← ← VISSZACSATOLÁS ← ← ← ←

Funkcióvesztés a következő művészetekben tapasztalható: zene, irodalom, képzőművészet ágai, táncművészet.

Nem veszíti funkcióját: színház, építőművészet, iparművészet, modern művészeti ágak

2.

Kulturális univerzálék:

Olyan jelenségek, amelyek tértől és időtől függetlenül minden kultúrában jelen vannak.

1. Eszközkészítés

2. Gyógyítás

3. Temetkezés

4. Nevelés

5. Ünnepek

Néhány példa bemutatása (Hitvilág,vallás,ünnepek,a múltban és napjainkban)

Hitvilág: Már az őskorban kialakultak mágikus hiedelmek, melyek a létfenntartáshoz kapcsolódtak és a természeti

erőktől való félelem legyőzését szolgálták. A totemizmusnak, mint természeti vallásnak az a hiedelem az alapja, amely szerint az emberi közösségeket szoros rokoni kapcsolatok fűzik az állatokhoz, növényekhez, ritkábban tárgyhoz (pl. kövekhez) és ezeken keresztül egymáshoz is. A mágia azt a hiedelmet jelenti, amely szerint különböző gyakorlatok, cselekedetek alkalmazásával befolyásolni lehet a természetet, az embereket, az állatokat, sőt még a szellemeket is. A fetisizmusban a fétis természetfeletti erővel rendelkező tárgy, ezért tiszteletet érdemel. A lélekhit az a hiedelem, hogy minden tárgynak van lelke. Szellemekben való hit. Az istenhit Egyiptomban alakult ki - Isten királyság. A kezdeti időben a növényeknek is természetfeletti erőt tulajdonítottak (Földisten, Napisten, Víz).

Vallás: Keleti és nyugati típusú vallások: A keleti típusú vallások a világfolyamatot az örök körforgás alakjában képzik el, amelynek sem kezdete, sem vége nincsen. A hívő élet jutalma a lét teljes megszűnése, a személyiség feloldódása a nagy semmiben, a nirvánában. (buddhizmus). Ezzel szemben a nyugati típusú vallások – amelyek közé a zsidón kívül a keresztény és a mohamedán vallást is sorolhatjuk – a világfolyamatot nem körforgásnak, hanem egyirányú célszerű folyamatnak fogják fel, amelynek kezdete és vége van. A túlvilági élet felfogása is merőben más Nyugaton. Középpontjában a személyes lélek halhatatlansága és boldog túlvilági élete áll. Mindezek alapján jogos az a következtetés, hogy a keleti vallások merevek, sztatikusak, a nyugati vallások viszont változók, dinamikusak.

Az egyházak Magyarországon a dualizmus időszakában: 1848-ig a római katolikus vallás államvallás volt.

Magyarországon 1848 évi XX. tv. megszünteti a katolikus egyház vallását, mint államvallást, és három csoportra osztja az egyházakat: bevett-, elismert-, és el nem ismert felekezetek.

A bevett felekezetek törvényesen működnek, állami támogatást kapnak a hívek arányában, egyenjogúak. Ide tartoznak a történelmi egyházak. Az elismert felekezetek működhetnek, de nem kapnak állami támogatást (zsidó, unitárius). Az el nem ismert felekezetek a törvényen kívüli egyházak, szekták.

Ünnepek: Fogalma: Olyan egyezményesen kitűzött naptári időtartamok, amelyek alkalmat adnak kisebb nagyobb csoportoknak arra, hogy máskor szokásos viselkedéseiket az ünnepnek és a közösség elvárásának megfelelően megváltoztassák, és ezek a külsőségek jelentik az ünnepek viselkedési szabályait.

- Az ünnepi tér és idő: Elválik a hétköznapoktól. Az ünnep időpontja előre meghatározott, ideje lehet rövid (pl. házasságkötés) vagy hosszú (ramadán). Szertartás: ismétlődik és hagyományozódik.

- Gyakorisága:

Periodikus: Közösségi élethez kapcsolódik. Nem periodikus: Egyén ünnepei, egyszeri ünnepek.

- Fajtái: Egyéni: A népi ünnepekkel együtt fejlődtek ki az egyén ünnepei. Az egyéni ünnepeket átmeneti ritu-soknak nevezzük (szülinap, esküvő, stb.). Az egyén ünnepei a közösség által nyernek értelmet.

Közösségi: Népi: A népi ünnepek tradicionális ünnepek. Természet nagy fordulópontjai (pl. szilveszter). Az évet kultikus egésznek tekintették, a változásait megünnepelték (pl. tavaszi napforduló).

Hivatalos: A hatalom önkényesen jelölte ki.

Állami: Az állami ünnepeknek politikai funkciójuk volt (okt. 23.).

Egyházi: Az egyházi és népi ünnepek egybekovácsolódtak.

Ünnep és közösség kapcsolata: A dualizmus időszakában két fontos ünnep volt: koronázás és a milleneum. A koronázás a hatalom legitimizációja a magyar állam megléte óta. A milleneumi ünnepekkel a magyar nemzetállam reprezentálása volt a cél..

Példák: -elvilágiasodott egyházi ünnepek: újév, húsvét, - keresztény állami ünnep: vízkereszt, pünkösd

- 1950-89 állami ünnep: április 4, november 7, aug 20, május 1, karácsony, - 1990-től: újév, húsvét, karácsony, pünkösd, márc. 15, aug. 20, május 1, okt. 23.

3.

Az emberi kommunikáció főbb jellemzői, történetének főbb állomásai:

A kommunikáció fogalma: COMMUNIS latin szóból ered, jelentése közvétel.

Köznyelvi kommunikáció: Emberi: információ csere klf. nyelvrendszerek segítségével, Hírközlési: kultúra közvetítésére szolgáló rendszer, Biológiai, természeti: az emberi test működése, Technikai, számítógép

Roman Jacobson modell: lsd. 1-es tétel

Környezet: azonos nyelvrendszer, Kodolás: kölcsönös információ, Információ: felvilágosítás, tájékoztatás, Csatorna: fizikai közeg, Csatorna zaj: nem megfelelő csatorna

Az emberi kommunikáció történetének főbb állomásai:

1. A beszéd kialakulása: beszéd kialakulása az első forradalmi változás, az emberré válás folyamata az ősközösségi társadalomban. A nyelv funkciói: - gondolatalkotó funkció, érzelmi kifejező funkció, felhívó funkció, metanyelvi funkció, költői, művészi funkció

2. Az írás kialakulása Az írás az információ rögzítésének igénye. Előzménye: barlangrajzok. Az első írásforma a képirás (piktográfia). A képirásból fejlődött ki a fogalomírás. A fogalomírásban (ideográfia) egy írásjel elsődleges jelentése mellé más jelentések is tapadnak. Szó-, ill. Szótagírásnál egy írásjel egy szót ill. szótagot jelent. Az egyiptomi hieroglif írás (i.e. 3000) kép- és hangírás keveréke. Hangjelölő írást az európai kultúrában használjuk, mert ez egyszerűbb.

3. A könyvnyomtatás kialakulása: Kezdetben minden nép köre, fára, csontra, agyagtáblára írt. Az egyiptomiak papiruszt használták erre a célra. A papír készítésének módját Caj Lun, a káni császári udvar egyik hivatalnoká fedezte fel i.sz. 105 körül. A mozgatható betűkkel való könyvnyomtatást tőlük függetlenül találta fel Gutenberg német nyomdász 1440 körül. Magyarországon Mátyás korában jelenik meg a nyomda Budán. Az első nyomdász Hess András (olasz származású), aki felállította az első nyomdát 1472-ben.

4. A távközlés kialakulása: A hírek távközlésére az ősember a fényt és a hangot használta. A középkorban harosnák, kürtök, dobok, hírnökök továbbították a híreket. A XV. sz. második felében XI. Lajos megszervezte az első rendszeres

postaszolgálatot. (táíró, stb.)

5. A számítógép feltalálása: A számítógép működésének alapelveit kidolgozta: Neumann János. Az első elektronikus számítógépet 1945 végén készítették el a pennsylvaniai egyetemen. Ha a mai számítógépeket vesszük alapul, ennek a gépnek riasztóak voltak a méretei: tizennyolcezer elektronsövet tartalmazott, harminc tonnát nyomott és egy hetven négyzetméter alapterületű teremben fért el.

A tömegkommunikáció kialakulása, fejlődése, jellemzői: 1450-től a 18. sz. végéig stagnál a tömegkommunikáció fejlődése. Az ipari forradalomhoz kapcsolódó újítások teszik lehetővé fejlődését, melynek társadalmi háttere a polgári átalakulás volt. A tömegkommunikáció Angliában a 18. sz. végén, Európában a 19. sz.-ban alakul ki.

Újság: Kialakulásának előzménye a reneszánsz alatt megjelenő hírlevelek. A 15. sz.-ban Franciaországban a mindennapi élet eseményeivel foglalkoztak az ún. újságlapok (nyomtatva, aktuális esemény egy lapon). A legrégebbi híreket tartalmazó könyv angol. A híreket tartalmazó könyvek lapokká alakultak, tartalmuk változatosabb lett. Az első hetilapok 1609-ben indultak Strassburgban ill. Augsburgban. A napilap első formáival a 18. sz. első éveiben találkozunk. Magyarországon 1705-ben indult meg a latin nyelvű Mercurius Hungaricus időszakos lap, II. Rákóczi Ferenc hadiújságja.

Távíró: 1837 Morse megalkotta a távíró.

Telefon: 1876 Bell elkészítette az első telefont.

Rádió: A központi állomás által kibocsátott elektromágneses hullámok hordozta hangok végtelen számú vevőkészülékhez való továbbításának eszköze. 1904 J. Fleming feltalálja az elektronsövet (elektronika). Ekkortól beszélhetünk rádiótechnikáról. 1906 Lee Forest /fariszt/ feltalálta a triódát és 1912-ben rájött hogy ez alkalmas a jelek erősítésére. Még ebben az évben megvalósította az első hangversenyközvetítést a chicagói operából. Megszületett a rádió.

Televízió: "tele-vízió" - "távol-látás", a mozgóképek távolról történő látása.

Feltalálása: 1931 Zworykin feltalálta az ionszkoport, amely lehetővé tette a televízió megszületését.

Előzményei: A tv kialakulásában szerepet játszott a távíró fejlődése, a telefon kifejlődése, a fényképezés fejlődése, amely a "fényírás" (fotográfia) elgondolásával kezdődik és a képek rögzítésének technikai megoldásával folytatódik.

A mozgóképpel (kinematográfiával) kapcsolatos elképzelések gazdagodtak.

4.

Életmódszociológia: 1960-as évekig nyúlik vissza (Utasi Ágnes-Életstílus vzsg.)

Az életmód: szükségletek kielégítése érdekében végzett tevékenységek rendszere. Ezek a tevékenységek rendszeresen ismétlődnek.

Vizsgálati módszerek: 1., megfigyelés, élettörténet

2., Háztartás-statisztika: naplóvezetésen alapuló módszer. Bevétel és kiadás vezetése, akár 1 éven át.

3., Időmérleg: naplóvezetésen alapuló módszer. 15 perces ciklusra kell felosztani egy napot, mely sorszámozott (100-as) tevékenységi listához kapcsolódik.

Tendenciák: Rendszerváltás előtt összes kötött idő meglehetősen magas volt, mellékállás, fusizás, szabadidőben plussz munkát végeztek; magas a közlekedésre fordított idő, magas az ingázás, házimunkára fordított idő is magas.

Rendszerváltás után összes kötött idő lecsökkent, a kereső-tevékenységre fordított idő 280 percről 215 percre csökkent; munkanélküliség megjelenése; korai nyugdíjazás.

Szabadidő elszegényesedése. Csökken a mozi, színház látogatások száma, olvasásra fordított idő, rekreációs tevékenységekre pl. társas összejövetelekre; televízió nézés ideje emelkedik.

Szabadidőszociológia: (Szalai Sándor nevéhez fűződik)

1960-as 70-es évek: központilag bevezetik a 8 órás munkanapot, a szabad szombatot, stb. Felmerült a kérdés, hogy mire fordítják a felszabaduló időt? A szabadidő kutatás a 70-es, 80-as években indul meg. Nem mindenkinek jelenti ugyanazt a szabadidő, ideális mód a felmérésben csak mennyiségi mutatókkal lát el bennünket. (Csak a szabadidő mennyiségét kapom meg.)

Szabadidős tevékenységek, szokások:

1. Korosztály-életkor: fiatalok, középkorúak, idősek. A fiatalok a számítógép előtt több időt töltöttek házon kívül, ezek a szabadidős tevékenységek igen változatosak voltak. A középkorúak számára leszűkül a lehetőségek köre. Az időseknek pedig a házon belüli tevékenységek jelentették a szabadidős elfoglaltságokat.

2. Nemek közti különbség: a két nem között nagyon eltérőek a szabadidős elfoglaltságok: míg a férfiak inkább horgásztak, barkácsoltak és kocsmáztak, addig a nőknek a házimunka maradt és a művelődés.

3. Társadalmi rétegek közötti különbség: az alacsonyabb rétegbe tartozóak számára kevésbé fontos a kultúra. A mezőgazdaságból élők inkább a házon belüli és a vidéki lehetőségekkel élnek. Az értelmiségre inkább az önképzés, a tanulás, a sportolás és a társadalmi élet a legjellemzőbb.

4. Lakóhely vagy településtípus szerinti különbség: a város előnyei egyértelműek, több lehetőséget biztosít

Szabadidős tevékenységek: munkához kötődtek: szüreti bál, arató ünnepek, disznótorok.

Vasárnaponként: kocsmázás a férfiaknál, a nőknél pedig házimunka, pl. hímzés

Vallási ünnepek: körmenetek, búcsúk. Nagy az összetartó erő, a párválasztásra a közösségen belül van lehetőség. Teljes mértékben hiányzik a sport. Az iparosodás után: Változatosabb lett a szabadidős tevékenység, megjelentek a sportkörök és bővült a kulturális lehetőségek köre is

Művelődésszociológia: társadalom tagjainak művelődési szokásait és műveltségi színvonalát vizsgálja.

Olyan tudományterület, amely a szociológia szemszögéből, annak módszereivel vizsgálja a társadalmi élet szellemi és kulturális folyamatait. Vizsgálati területei: Spontán művelődés, Szorakoztató, kikapcsolódó művelődés, Tudatos tanulás és önképzés v. művelődés

1. Intézmény szempontú megközelítés:

Iskolák, oktatási intézmények, az intézményekhez tartozó minisztériumok, kutatási központok

Felnőttképzés, mint intézmény: a különböző kurzusok tananyagát vizsgálja

Tömegkommunikációs intézmények vizsgálata: alapvető médiumok, színház, mozi, lap- és könyvkiadás

Hagyományos közművelődési intézmények: múzeumok, könyvtárak, művelődési házak és otthonok

2. Egyéni oldalú megközelítés: az intézményekben dolgozókat és az igénybe vevőket vizsgálja

Televízió: a társadalom 80 százaléka nézi napi rendszerességgel a televíziót, a szabadidő jelentős része ezzel telik el.

Formálja az emberek világképét, viselkedését, magatartását. A fiatalok jövőképét jobban befolyásolja, mint az iskola. A 60-as évektől vizsgálják a TV gyerekekre gyakorolt hatását.

Olvasás: A felnőtt lakosság 10%-a számít rendszeres olvasónak. 50% egyáltalán nem olvas könyvet, de ez nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem olvasnak. (könyvtárak) Vizsgálat tárgya: Információ – honnan tud a könyvről, Beszerzés – kölcsönzés vagy vásárlás

Mozi: A filmnézők 2/3-a 30 év alatti, a mozik száma vidéken csökken, a városokban nő

Vizsgálat tárgya: ki-milyen filmet néz, mi a motivációja, milyen hatással van rá. Függenek a kortól, a nemtől és az iskolázottságtól.

Zenei ízlés: a klasszikus zene még mérhető: a hangverseny-bérletesek körében.

5.

Az értelmiség társadalmi szerepe, pozíciójának és szerkezetének alakulása a reformkortól napjainkig

Értelmiség - specifikus, mintaadó társadalmi réteg.

Története: különböző történelmi korokban különböző a megítélése, a társadalmi presztízse:

Ókor - egyik oldalról megbecsült, olyat tud, amit mások nem - a másik oldalról rabszolgák, nincs társadalmi presztízszük.

Középkor: igen szűk réteg, egyházak. A modern értelmiség kialakulása a polgárosodáshoz kapcsolódik. A polgári állam felvállal olyan feladatokat, amelyek korábban nem voltak jellemzők: oktatás - tanítók, tanárok, szociális- és egészségügyi szolgáltató rendszerek – orvosok, urbanizáció, infrastruktúra fejlődése - mérnökök, műszaki értelmiség, nagyvárosi szórakoztatóipar - bohém értelmiség, gazdasági élet - bankok, kereskedelmi hálózatok

Kialakulnak új értelmiségi pályák is, kereslet van az értelmiségre, piacosodik az értelmiségi pálya.

Kettősség jellemzi: a polgári értelmiség éppen csak kialakul, az értelmiség nem a magyar nyelvű lakosság, általában németek a városi polgárságból. Pl.: Erkel, Ybl. A polgári értelmiség hiánya jellemzi Magyarországot.

Egy sajátos réteg: a közép- és kismemesség átveszi az értelmiségi szerepet. Pl.: Bessenyei, Berzsenyi.

Reformkor: a polgári értelmiség hiányában a közép- és kismemesség mellé néhány főnemes is csatlakozik. Pl.:

Széchenyi István. A hagyományos, történelmi értelemben vett nemesség megtartja megbecsültségét, sőt ez még nő is

a kiegyezés után. Bizonyos értelmiség foglalkozásokhoz kapcsolódott: egyházi jellegű értelmiségi pályák,

közigazgatási, banki, jogi pályák, katonatiszti pálya. A modern polgári értelmiség valójában a kiegyezés után alakul

ki. Nem belső fejlődés által jön létre, hanem bevándorló polgári elemekből kerülnek ki tagjai, szakemberek: orvosok, tanárok, mérnökök. Eltérő a jogi, banki szakemberek megbecsültsége. Megbecsültségükben nagy szerepe van a zsidó és a német bevándorlóknak, bár ezt inkább utódaik élvezik.

Az értelmiség a két világháború között: a Bethleni konszolidáció a középosztályra támaszkodik, nő az értelmiség aránya. Az elcsatolt területekről nagy az átvándorlás Magyarországra az értelmiség részéről.

1920-ban a Kolozsvári Egyetem Pestre költözik. Az értelmiségi rétegben is megjelenik a munkanélküliség és az antiszemitaizmus. Nő a városi proletariátus száma.

Horthy korszak értelmisége: jól megfizetett - jogászok, politikusok, kispolgáribb réteg – gépírók, Az értelmiség szerepe változó, nehezen behatárolható.

1920/30-as évek: nő az értelmiség képzése

1930/40-es évek: a zsidótörvények miatt az értelmiség presztízse nő, csökken az értelmiségi munkanélküliség.

A II. világháború után: Fizikai munkásból - értelmiségi. 1949 - aktív keresők 8 %-a szellemi munkás (ez 1980-ra 26 %, a növekedés Magyarországon hihetetlen mértékű, nem áll arányban a technikai és társadalmi fejlődéssel). Erős a rétegződés a szellemi munkások között: a titkárnőtől az egyetemi tanárig. A klasszikus értelmiség legjava 1949-ben elhagyja az országot.

1944 - Ideiglenes Nemzeti Kormány: A fizetések átalakítása legsúlyosabban az értelmiséget érinti. Innen kezdődik a napjainkig tartó presztízsvesztesége az értelmiségi pályáknak. Nő az értelmiség száma, népi kollégiumok (középsiskola, főiskola, egyetem) a szegénység oktatására, ahol szállást és ellátást is kapnak.

1950/51-re kijönnek az ellentmondások: az értelmiségre a hatalomnak azért van szüksége, hogy hatalmát legitimé tegye, de olyan helyzet alakult ki, melyben az értelmiség szembe fordult a hatalommal. Mást tapasztalnak, mint amit tanítanak nekik.

Az 1956-os forradalom szellemi előkészítésében az értelmiségnek óriási szerepe volt. Nem a szocializmussal fordultak szembe (hisznek benne) de a konfliktusok ellentmondásokat okoztak.

Néhány értelmiségi mozgalom: Petőfi-kör: 1955 márciusában alakult a DISZ értelmiségi klubjaként. A különféle tudományterületek szerint vitákat tartottak - közgazdász, történész, sajtó viták. 1956-ban betiltotta a Belügyminisztérium.

Irodalmi viták: az Irodalmi Újságban, pl. a szocialista realizmusról. Írószövetség: viták a szövetség szerepéről. Az értelmiség volt leginkább büntethető a forradalomért.

1956 után: az értelmiség egy része a Kádár-rendszer mellé állt, másik részük a börtön, a halál és az emigráció közül választhatott. 1960 új értelmiség. 1970 az értelmiségen belüli különbségek. Egy szűk réteg - az igazi értelmiség -

„másképp gondolkodó értelmiség”, szemben áll a hatalommal. Nagyon kevesen vannak.

Szaktekintélyek, mint pl. Szaharov, Havel, Göncz Árpád, Konrád György. Függetlenek, kritikusak - nincs állásuk, de az életük nincs veszélyben.

1980-1990 kialakul a káder –elit gazdasági és politikai téren, köztisztviselői réteg

6.

A társadalmi mobilitás: Az a jelenség, amikor az egyén vagy család társadalmi helyzete megváltozik (pl. a

parasztból munkás, a munkásból értelmiségi lesz). Mint kifejezés arra utal, hogy miképpen mozognak az egyének és csoportok a különböző társadalmi-gazdasági pozíciók között.

Fajtái:
Vertikális mobilitás fölfelé és lefelé irányuló mozgás a társadalomban, gazdasági hierarchiában.
Földrajzi mobilitás a városrészek, városok, régiók közötti vándorlás. A modern társ. gyakori. A vertikális és földrajzi mobilitás gyakran összekapcsolódik (pl. ha valakit előléptetnek úgy, hogy cégének másik telephelyére helyezik át).
Nemzedéken belüli (intragenerációs) mobilitás: ha valaki foglalkozása révén lép át másik társ. helyzetbe, azaz az egyén pályája során mekkora utat tett meg lefelé és fölfelé a társ. ranglétrán.
Nemzedékek közötti (intergenerációs) mobilitás: valakinek a társ. helyzete a szüleihez képest változik meg (pl. gyerekek milyen arányban követik szüleit v. nagyszüleit foglalkozását).
Házassági mobilitás: házasságkötésével lép át másik társ. helyzetbe.
A társadalmi mobilitás, az urbanizáció megjelenése 1867 után Magyarországon
A kiegyezés utáni M.o.-on politikai okokból elsősorban a fővárost fejlesztették.
Az I. vhb. után a korábbi ország területnek majdnem az összes olyan magas szinten fejlettebb vidéki városa az országhatáron kívülre esett, így nem csoda, hogy a főváros körül elmaradt vidék terült el. Ennek javítására a két vhb. közötti időszakban semmit sem tettek.

Az 50-es évek 2. felében a főváros már egyre kevésbé tudta a megnövekedett szükségleteket kielégíteni (közlekedés- és vízhálózat), ellenspólusokat kellett kialakítani néhány vidéki nagyvárosban (Debrecen, Győr, Pécs, Szeged, Miskolc), így a vidéki nagyvárosok igen gyors fejlődésnek indultak. A 60-as évek 2. felében nagyobb önállóságot kaptak a megyék, nagyobb pénzüsszegekből gazdálkodtak, elindult a városfejlesztési program.

'71-ben Országos Település-fejlesztési Konceptió: 23 felsőfokú központ és 106 kiválasztott közép. közp. Cél: az volt, hogy az ország minden kisebb régiójában legyen 1 városi közp. Ahol nem történt meg a kijelölés ott elindult az elszegényedés, a fiatalok elköltöztek, az idősebbek helyzete még jobban megromlott.

A 80-as években településfejlesztés új elképzelések szerint. Cél: a községek népesség+tartó erejét fokozzák, a kisebb községekben a helyi önkormányzatot visszaállítsák, de mivel a pénzalapok (fejlesztésre szánt) is csökkentek, ezen községek helyzete inkább csak romlott. '81-82-ben a településtípusok hierarchikus sorrendben:

1. Főváros, 2. Megye székhelyek, 3. kisebb város és középfokú központ, 4. alsófokú központ, 5. központi funkciókra nem jelölt egyéb községek.

1990 után a Kelet-M.o.-i községek hátrányos helyzetbe kerültek, az életkörülmények mutatói nagy különbségeket mutatnak a közép. és az alsóf. központok között. Bár a jövedelemkülönbségek '62 és '82 között lassan csökkentek a főváros és a többi város között, de ezután erőteljesen növekednek még napjainkban is.

Urbanizációs ciklus szakaszainak hatása a hazai mobilitásra:

Urbanizációnak a városiasodást nevezzük, ilyenkor a népesség nő, a település városi jellege emelkedik, nő az emeletes épületek és az utak (aszfaltos) száma, javul a kereskedelmi ellátás.

Szuburbanizáció: A városok központi részeiben a lakosság fogy, a külső kerületekben vagy a városhatáron túl a családi és kertés házak száma nő. Módszere: Népszámlálás!

Urbanizációs ciklus szakaszai : ENYEDI GYÖRGY: Milyen a városba-áramlásnak a dinamikája.

1. Koncentráció = városrobbanás. Nagy mennyiségű városba áramlás. XVIII. Század fordulóján Nyugat-Európára jellemző. Kelet-Európában és Magyarországon lemaradás, csak a XX. század elején jelentkezik. Ténylegesen a II. világháború utáni évtizedekben pl. Komló, Dunaújváros.

2. Relatív dekoncentráció. Ekkor a városok középpontjában nem nő a népesség, de a külső kerületekben igen. Falusi térség differenciálódik: - fejlődik, - városiasodik, - stagnál. A 60-as évektől jellemző Magyarországon pl. fürdővizes faluk, előregedés.

3. Tényleges dokoncentráció. Városokból való kiáramlás a vidék felé. Az előregedettek, nem élednek fel. Nyugat-Európában a 60 - 70-es években következett be. Magyarországon tömeges formában nem jelentkezik.

4. Újabb koncentráció szakasza: Nyugat-Európában észlelhető. Visszaköltöznek a vidékről a városba.

7.

A polgári szabadságjogok és a kultúra fejlődésének összefüggései Magyarországon: A XVIII. sz. végén a felvilágosodás, mint eszmeáramlat a polgárosodás felé mutat. A XIX sz. első fele a reformkor, amikor a polgári kultúra kibontakozásáért, a nemzeti függetlenségért, és a polgári átalakulásért reformokkal próbálkoztak. 1844-ben lett államnyelv a magyar. 1848-ban forradalom a nemzeti függetlenségért, melynek leverését önkényuralom követi. A kultúra hanyatlik, a nemesség passzív ellenállást tanúsít és gazdasági fejlődése megreked. Mind a két félnek érdekévé válik a politikai megegyezés. 1867 kiegyezés: politikai stabilizáció, gazdasági társadalmi átalakulás - >polgárosodás, de a fellendülést az I.vhb. megszakítja (1918). Osztrák-Magyar Monarchia dualista államszövetség Mo. és Ausztria között, amelynek alapja a két ország uralkodó osztályai között kötött hatalmi szövetség volt. A két államnak önálló parlamentje (kormány), de közös államfője (Ferenc József osztrák császár, magyar király) volt. Közös a külügy, hadügy és az ennek fedezésére szolgáló pénzügy. Belügy szuverén. Mo-on a polgárosodás reformokkal kezdődött, ezért a polgári átalakulás csak részleges. A feudális államrend és osztályok mellett megjelenik a polgári réteg P feudális és polgári társadalom egyszerre van jelen. Ahol nem forradalommal történik a polgári átalakulás (pl. Anglia), ott felemásra sikerül. A kormányra, nemességre a konzervatív liberalizmus jellemző, ami segíti a kultúra fejlődését (kevés korlátozás, polgári szabadságok érvényesülnek, tan-, vallás és sajtószabadság). A polgári államnak érdeke a kultúra színvonalának emelése (kötelező népoktatás bevezetése, analfabétizmus megszüntetése), míg a feudális államnak (uralkodó osztály) nem volt érdeke az oktatás. A nagyipar, gyáripar szolgáltatás kialakulásával a vidékiek városokba áramlásával a polgárságnak érdekévé válik az oktatás (elemi népoktatás kötelezővé tétele). A kultúra intézményesül: színház, bál, kaszinó.

Szabadságjogok: alapvető állampolgári jogok egy fajtájának összefoglaló megnevezése. Magukba foglalják a személyi, lelkiismereti, vallás-, szólás-, sajtó-, gyülekezési és egyesülési szabadságot.

Gyülekezési és egyesülési jog: 1989 évi II. tv. egyesülési jog, 1989 évi III. tv. gyülekezési jog

Az egyesülési jog az állampolgárok alapjoga arra, hogy társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális tevékenységük kifejezésére társadalmi szervezeteket hozzanak létre. Mint polgári jog kiegyezés után megjelenik, de 1989-ig nem iktatják törvénybe, azaz tv-be foglaltan nem garantálják. Ez az alapja az egyesületeknek, egyleteknek. A gyülekezési jog a tüntetéseket szabályozza, mivel az állampolgár bárhol pl. utcán is kinyilváníthatja véleményét.

Vallásszabadság: 1895 évi XLIII. tv. A vallásos meggyőződés és vallásgyakorlat szabadságának joga.

Sajtószabadság 1989 évi VII. tv., 1848. áprilisi törvény keretében kimondják a sajtószabadságot. Bevezetik a sajtóvétség fogalmát. Az egyházat és a Habsburg uralkodó házat bírálni nem lehetett! Forradalom bukása után visszaáll az eredeti állapot. 1868-ban elveszik az 1848-as törvényt, és a sajtószabadság életbe lép. A nyomdászat szabad iparrá válik. Bárki lapot alapíthatott.

Választójog: 1918-19 évi forradalmak általános választójogot vezettek be, 1922-ben a választójogi tv szavazati jogot adott a nőknek. 1989 évi tv. köztársasági elnök megválasztása közvetlen titkos szavazással, Ogy. képvis. választása, területi képvis. választása. A választópolgárokat két szavazattal ruházza fel. (lakóhely szerinti egyéni választókerületek jelöltjeire, a pártok területi listáira) A választójogosultság feltétele a magyar állampolgárság és 18 életév betöltése

Alapvető állampolgári jogok és kötelességek: A Magyar Köztársaság Alkotmánya: 1949 évi XX. tv. II. fejtartalmazza:

1. Veszélyeztetett jog az élethez, az emberi méltósághoz (magzati életvédelmi tv., Emberi méltóság védelme.)
2. Szabadságra, személyi biztonságra. (Ártatlanság védelme érvényesül, Védelemhez való jog)
3. Szabad mozgás, tartózkodási hely szabad megválasztásának joga
4. Jó hírnévhez, magánlakás sértetlenségéhez, magántitok, személyi adatok védelméhez való jog
5. Gondolat, lelkiismeret és vallásszabadság (Gondolkodási önállóságát jelenti, szabadon vallhatja a világnézetét)
6. Szabad véleménynyilvánításhoz való jog (gyülekezési jog, egyesülési jog, sztrájk és sajtószabadság)
7. Nők és férfiak egyenjogúak a politikai és szabadságjog tekintetében
8. Nők és fiatalok védelmét a munkajogszabály biztosítja (fiatalok éjszakai-, nők nehéz testi munkára nem alk.)
9. Jogegyenlőség a munkához, a munka és foglalkozás szabad megválasztásához.
10. Pihenéshez, szabadidőhöz, rendszeres fizetett szabadsághoz való jog
11. Különös gond az ifjúság létbiztonságára, oktatására, nevelésére
12. Rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik
13. Egészséges környezethez való jog
14. Védelemben részesítjük a nemzeti és etnikai kisebbséget
15. Minden nagykorú állampolgár választó és választható

8.

Oktatáspolitikai, iskolarendszerek. A hazai oktatáspolitikai történeti változásai, társadalmi háttér

A dualizmus időszakában 1867-1914 (kiegyezés-I. Vh):

1867-71: Eötvös József: Az Első Felelős Magyar Minisztérium Vallás- és Közoktatási minisztere 1848-ban. Törvényjavaslatot tett a kötelező és ingyenes népoktatás bevezetésére. Nem sikerült kiviteleznie törvényjavaslatát. A Kiegyezés után újra ő lett a kultuszminiszter. Rögtön felelevenítette a törvényjavaslatot, amit 1868-ban módosítva elfogadtak. Így 6-12 éves korig kötelezővé tették a népoktatást (tankötelezettség), de még nem ingyenes, csak azoknak, akik szegénységi bizonyítvánnyal rendelkeztek. Állami felügyelet alá helyezte a népoktatást, a népiskolákat, ezáltal egységes lett a tananyag és a tankönyvek. A tanítói állást képesítéshez kötötte. Fontosnak tartotta az iskolák felszereltségét, a tankönyvek modernizálását. Szabályozta a népoktatásba tartozó intézményeket: Alapfokú oktatás: - elemi népiskola (6-12 éves kor között), - ismétlődő iskola (7-12 éves kor között, ismeretterjesztő előadások). Középfokú oktatás: - polgári iskolák (középfokú, kispolgárság igényeire támaszkodva) - tanítóképzők.

1872-1888: Trefort Ágoston: Az ő nevéhez fűződik a középfokú oktatás reformja. Ő is Eötvös munkáját folytatta. Középfokú oktatás reform: egységesített tananyag, tankönyv, állami ellenőrzés. Az 1883-as rendelkezésekkel a lányok középfokú oktatásáról is gondoskodott. Reáliskolák: a feltörekvő polgárság iskolatípusa. 2X3 éves, al- és főreál iskola. Alreál: ipari- és kereskedelmi szakképzés. Főreál: magasabb technikai- és műszaki képzés. Trefort reformjával azonos középfokú iskolává emelkedtek a reál-gimnáziumok, melyekben 8 éves lett a képzés. Felsőoktatás: a felsőoktatás intézményrendszerének bővítése - 1872. - Kolozsvár, Pozsony, Debrecen - volt jogi-, bölcsész- és orvosi kar. Megkezdődött a természettudományi kar kiépítése. Az egyetemek önállóak, nagyon drágák, igen szűk réteg számára elérhetőek. Műszaki Egyetem: műszaki képzés. Főiskolai szintű képzés: polgári iskolákban - tanítók képzése. Művészeti főiskolai képzés: Zeneakadémia, Festőiskola, Iparművészeti Főiskola, Színművészeti Akadémia. Jogakadémia, Ludovika Akadémia - magyar nyelvű tisztviselői képzés.

1906-10, 1917-18: Apponyi Albert: Befejezte Eötvös munkáját. 1908: Az elemi népoktatás ingyenessé vált, csökkent az analfabéták száma. Magyarosítási politikát folytatott, minden iskolában heti 2-3 órában kötelező lett a magyar nyelv tanítása. Ezért az intézkedéséért az erőszakos magyarosítás politikusan tartották.

A Horthy korszak (1920-44) alatt:

1922-31: Klebelsberg Kunó: 1926-31-ig: az iskolarendszer reformja. Az óvodától az egyetemig, szembetűnő a következetessége. Biztosítja a megfelelő intézményeket, iskolákat épít. Népiskola építési program. Gondoskodik az adott iskolatípusban tanítók képzéséről. 1926. évi 5. tv.: a népiskola reformjáról rendelkezik, 5.000 iskola építésével. 1930-ban Szegeden avatják fel az 5.000.-et. 1927: a polgári iskola reformja. 1924-26: középfokú iskola reformja, tanárképzési reform. 1924: fiúk - új reál-gimnázium modern európai nyelvekkel. 1926: lányok - törvény az emancipáció jegyében. Egyetemek: 1921 - az Országgyűlés mind a 4 egyetemet megtartja, a Kolozsvári 1921-ben Szegedre, a Pozsonyi 1923-ban Pécsre költöztet.

1932-42: Hóman Bálint: Hadi-pedagógia bevezetése. Bevezette az osztályfőnöki órát és felemelte a testnevelés órák számát. Elemi népoktatás: újabb 3.000 népiskolai objektumot adtak át. 1941-ben bevezette a nyolcosztályos elemi népoktatást. Egységes gimnáziumok: a természettudományok oktatása háttérbe szorult, visszaállította a humán gimnáziumot. Történelem, földrajz, magyar nyelv- és irodalom oktatását kiemelte. Érettségi-vizsga reformja: egy érettségi bizottság feladata lett, hogy a diákról véleményt mondjon, így döntve el, ki alkalmas a továbbtanulásra. Tandíj reform: a középiskolákban megemelték a tandíjakat, a szegények még kevésbé tudták megfizetni. Egyetemek: be akarta záratni a vidéki egyetemeket, tanszékeket vontak össze, a természettudományokra nem fordított hangsúlyt.

A II. vhb. után: 1948: Oktatási Min: Ortutay Gyula,

1946-48: NÉKOSZ: Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (120 Népi Kollégium)

1948: iskolák államosítása, Tankönyvkiadás államosítása

1949: kötelező hitoktatás megszüntetése

1950: Egyetemek által adományozható címek : tud. kand., tud. dokt. cím.

Rákosi diktatúra: 1950: új általános és középiskolai tanterv: - megszűnik a választható idegennyelv-oktatás, - orosz nyelv tanítása kötelező

középfokú oktatás: 1950 középfokú technikumok (ipari, kg-i, mg-i szakemberképzés), gimnáziumok egységesítése, feladatuk a továbbtanulásra való felkészítés

felsőfokú oktatás: kötelező az előadásokat és gyakorlatokat látogatni, vizsgakövetelmény párt által felülvizsgált jegyzetre épült, új egyetemi tankönyvek (Szu fordításai)

1949-55 szakegyetemek létesülnek, 1952 intézményesített felvételi vizsga, Esti és levelező oktatás, gyorsított tanfolyamok, Fiatalok világnézeti nevelése iskolán kívül: úttörők, kisdobosok

Technikumok (1950): érettségivel rendelkező középszintű gazdasági vezetőket képez

Kádár korszak 1956-1990

Az 1945-50 bevezetett reformokon alapul, mint: - 8 oszt. Alapképzés, iskolák államosítása, vallásoktatás felváltása marxizmus-leninizmussal, nappali képzés kiegészítése esti és levelező tagozattal

Óvodák. 1950-től növekszik a számuk (nők munkavállalása, nagycsaládok felbomlása), 80-as évekre óvónők készítik fel a 3-6 éveseket az iskolára

1961-es oktatási tv.: tankötelezettséget 8-ról 10 tanévere emeli, tankötelesek életkorát 16 évre emelte, iskolakörzetesítés

-Gimnáziumon belül tagozatos rendszer bevezetése

-70-es években fakultációs rendszer bevezetése

Rendszerváltást után

1989: - orosz nyelv kötelező oktatásának eltörlése, nyugati nyelvek tanításának elterjedése, 8+4 iskolarendszer kizárólagosságának megszüntetése, 8 és 6 oszt. gimnáziumok megszervezésével, nem állami iskolák alapítása, újraindítása (egyházi, magán-, alapítványi gimn, szakk)

1994: új Tantervi Alapelvek,

1995: Bokros csomag: felsőoktatásban dolgozók 20%-os létszámcsökkentése.

1995: egyetemi doktori fokozat eltörlése, Ph.D. bevezetése (kandidátusi fokozat helyett)

Népfőiskolák:

20-as évekig 70 iskola alakul, ahol 18-24 éves paraszt fiatalok tanultak. Parasztság és munkásság valláserkölcsi nevelése tanfolyamok, munkás szakkörök formájában.

45-48 között gazdaképző tanfolyamok megjelenik (1945-ös földosztás szükségessé teszi a gazdálkodási ismereteket).

1948-ban betiltják a népfőiskolák működését. 1980-as évek elejétől ismét aktuálissá váltak a népfőiskolák.

Kezdeményezői volt tanárok, akik szerint nincs nemzeti szellemű nevelés. 1988 Magyar Népfőiskolai Társaság a mozgalom összefogó szervezete. Célja a múlt értékeinek ápolása, felelevenítése, mg munka felújítása, országos kiterjesztése, nemzetközi kapcsolatok ápolása.

9.

A kultúrpolitika és a kultúra intézményesülése: a közösségi művelődés színtereinek kialakulása és fejlődése hazánkban. (A művelődési ház jellegű intézmények története.)

A Kiegyezést követően a különböző társadalmi rétegek különböző helyeken múltatták az időt, háromféle módon jöttek létre: A társadalom önszerveződő közösségei - egyesületek, egyletek.

Az önszerveződő közösségek: a polgárjogok, pl. a gyülekezési jog érvényesülésének köszönhetően létrejöttek.

Létrehozásukhoz BM engedély kellett, gomba módra szaporodtak, szigorúan a társadalmi rétegződés szerint.

Budapesten 1862-ben 62, 1914-ben 1.000, 1930-ban pedig már 2.000 felett volt az egyesületek száma. Ezekhez az egyesületekhez - jellegüktől függően - általában tartozott könyvtár, vendéglátó-ipari egység, színházterem. Úri kaszinó: a nemesség és a feudális uralkodó osztály részére alapított intézmény típus. 1827 - Nemzeti Kaszinó, Széchenyi angol mintára alapította. Teljesen elszigetelt, más rétegekből lehetetlen ide a bejutás. A politikai nyilvánosság színhelye is volt. Jó erkölcsű hölgyek nem látogatták. 1945-ig működnek kaszinók, polgári körök, melyek a társadalom elitjének gyülekezési helyei.

Polgári kaszinó: a polgári rétegek részére, a pénzarisztokrácia csúcsának találkozóhelye.

Egyházakhoz, egyesületekhez kapcsolódó: olvasóköri, egyesületek, munkáskörök, szakszervezetek, munkásotthonok. Ipartestületek, iparos körök: a helyi kisiparosság számára. A mezővárosokban gazdakörök, a tanyavilágban legényegyletek, a falvakban olvasóköri.

Az állam csak kisebb mértékben vett részt az oktatáson kívüli „kultúrálásban”. Később, a századforduló táján már nagyobb szerepet vállal. Az alsóbb néprétegek számára népotthonok építését tűzték ki célul. 1908: Apponyi nevéhez kötődik közművelődési házak tervezete a nagyobb városokban. 1909-re Sopronban és Szombathelyen létesült (országosan 2 van). 1911-re megépül a Marosvásárhelyi Kultúrpalota a helyi elit polgárság részére. Az alsóbb néprétegek szociális és egészségügyi felvilágosító feladatait is ellátó népotthonok alakulnának.

1910-ben Pozsonyban átadnak egyet, az I. világháború azonban megszakítja a munkát, amit a két világháború között folytatnak. A két világháború között jóformán semmi sem történt. 1922-ben létrehozták az Iskolán Kívüli Népművelés Országos Bizottságát. Klebelsberg: a művelődési házakat a népiskolákkal párhuzamosan építi.

1930: Országos Falu Szövetség - célja a parasztság felemelése, egészségügyi fejlesztése.

Kultúrházak épülnek: 1932-ben 500, 1935-re még 300. Változás: a működtetés tekintetében eltolódtak a hangsúlyok.

Ebben az időben nincs törvénybe iktatva a gyülekezési jog. Az egyház által fenntartott intézetek száma és ereje megnő.

A civil szervezetek száma is növekszik, erősebb lett az állami szerveződés, összerosódtak az addig éles határok. A II. világháború után ezen a téren is az egységesítés dominált. 1945-48 között különböző székházakban, különböző pártok szervezésében történtek a későbbi művelődési házakhoz kapcsolható események. Egypárti diktatúra: megszüntették az egyesületeket, egyesületeket. Művelődési ház: a korábbi sokszínűséget felváltja a szovjet mintára uniformizált kulturális intézmény típus. Kultúrház: csak a központi ideológia által meghatározott események történhetek.

Művelődési házak - kultúrotthonok - építése, a régi épületek rendbe hozása.

A II. Vh. után a szabad művelődés korszaka:

1948 Népművelési miniszter az egész rendszert átalakítja és ellenőrzi.

1950 kiteljesedik az állami felügyelet, a helyi tanácsok a fenntartói, működtetői a művelődési ház jellegű intézményeknek.

1950: 430 tanácsai művelődési ház 1960-ban 2460-ra nő, könyvtárak, mozik fellendülése

1956 után (Acél korszak) a kulturális rendszert megreformálták

1960-as évek második fele: lazul a kulturpolitika.

1965/70: 150 új kulturház épül. Építésük szakszervezeti tevékenységekhez kapcsolódtak.

1974 MSZMP Központi Bizottsága megtárgyalja a közművelődés helyzetét.

1976 évi V. tv. közművelődési tv.

- település nagyságától függően falvakban - Kulturház (könyvtárral)

- városokban - Művelődési Ház

- megyeszékhelyen - Művelődési Központ

- fegyveres testület által - tiszti klubok

- szakszervezetek által - tömegszervezetek (úttörő, KISZ)

10.

A kultúra intézményrendszerének kialakulása és fejlődése Magyarországon a polgári korszaktól. (Közgyűjtemények, tudományos és művészeti intézmények)

A dualizmus időszakában: a könyvtárak és a múzeumok nem önállósodtak. A múzeumok elterjedése a polgári korszakhoz kapcsolódik. Előtte magán, (főúri) illetve egyházi gyűjtemények léteztek, de ezek nem voltak nyilvánosak.

Nagy mozgalom indult meg a helyi múlt feltárására, közművelődési egyesületek alakultak, elsőként Erdélyben, majd az ország egész területén. Ezek célja: a nyilvánosság számára bemutatni, láthatóvá tenni az értékeket. A Kiegyezés után: nincs külön könyvtár- illetve Múzeum ügy, együtt szerepelnek. A könyvtár a múzeum egyik gyűjteménye. Cél, hogy a közönség számára hozzáférhető, használható legyen.

Múzeumok: Nemzeti Múzeum: alapítója 1802-ben Széchenyi Ferenc. Képtár, néprajzi-, történeti-, könyvtári gyűjteményekkel rendelkezett. A nyilvánosság előtt nyitva állt. Egyes gyűjteményeiből (régészeti, iparművészeti, néprajzi) később önálló múzeumok alakultak ki.

Jelentősebb múzeumok: Iparművészeti Múzeum, Néprajzi Múzeum, Közlekedési Múzeum, Mezőgazdasági Múzeum, Természettudományi Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Vidéki múzeumok: Kecskemét, Pécs, Győr, Szeged, Sepsiszentgyörgy - a székely megyék hozzák létre, Nemzeti galéria Rómer Flóris a magyar múzeum atyja, az első, a Győri Múzeum Megalapítója

Könyvtárak: Eredetileg a Nemzeti Múzeumon belül létezett egy könyvtár. Fejlődése következtében hoztak létre egy önálló könyvtárat, amely a levéltári gyűjteményt is tartalmazta. A Kiegyezéskor öt megyei jellegű könyvtár: Szegeden, Szekszárdon, Debrecenben, Kecskeméten és Szombathelyen.

Jelentősebb könyvtárak: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Somogyi, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 1902-ben Szabó Ervin hozta létre kisebb könyvtárakból. Angolszász típusú kölcsönkönyvtár.

Akadémiai Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, Egyházi könyvtárak, Országos Széchenyi Könyvtár, Népkönyvtárak - elemi

népiskolák könyvtárai. Rendben tartásuk a tanítók feladata volt.

A két világháború közötti időszak: Közgyűjtemények: Trianon után rengeteg könyvtár, múzeum maradt a határokon túl (Pozsony, Kassa). Könyvtárak: 1348 könyvtár volt a dualizmusban, Trianon után 605 maradt. Dualizmus: 9.300.000 könyvet tartottak nyilván. Ez Trianon után 5.200.000 lett.

1922: Klebelsberg Országos Magyar Gyűjtemény Egyetem létrehozása, amely több intézményt kapcsol össze: Országos Levéltár, Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Iparművészeti Múzeum, pesti egyetemi könyvtára. 1926: a gazdaság stabilizálódik - könyvtárügy. Klebelsberg "értékmentő évek"; a Nemzeti Múzeum - könyvtár, és az Országos Levéltár (épülete is elkészült) a kultuszterca fennhatósága alá került. 1926: Országos Népkönyvtári Bizottság a kultusztercán belül. Feladata, hogy a népkönyvtári alapot kezelje. Új népkönyvtárak létrehozása. 1926-30-ig terjedő időszakban támogatták a könyvtárakat. 1930-as évektől: takarékoskodási intézkedések..

Az 1945 utáni időszak: 1949: Múzeumi Törvény Kijelöli az intézménytípus feladatát. Szétválasztják a könyvtárakat és a múzeumokat. Az egyházi tulajdonban lévőkön kívül minden múzeumot államosítanak. Kialakultak az országos-, regionális- és helyi múzeumok. Régészet: a magyar földben található lelet a magyar állam tulajdona. 1957: Magyar Nemzeti Galéria - magyar alkotások. (A Szépművészeti Múzeumban a külföldi alkotások maradnak.) 1975-ben a Magyar Nemzeti Galéria a Budavári palotába költözik.

A magyarországi színházi hálózat kiépülése: A Kiegyezés után nagyon fontos a színházak létrejötte.

1837: Pesti Magyar Színház - az egyetlen magyar nyelvű színház, 1840-től Nemzeti Színházként ismert. Külön drámai és opera tagozata volt. (Szigligeti Ede-Erkel Ferenc) 1884-ben megnyílik az Operaház - része annak az építéssorozatnak, ami a Millenniumra a fővárosban zajlik. (Ybl Miklós tervei alapján) Egymás után nyíltak a koncerttermek - Zeneakadémia. Nemzeti Színház - Szigligeti után Paulay Ede lett az igazgató. Kialakultak az állandó közsínházak: Vígszínház - a millenniumra épült, modern darabokat játszanak. Népszínház – népszínmű, szegényebb néprétegek számára épült. Vidéki színházak: Szeged: ideiglenes helyen az állandó társulat. Millennium - színházépítés. 1874-1914-ig 47 színházat építettek Európában, elsősorban az Osztrák-Magyar Monarchia területén. Kolozsvár, Kecskemét, Szeged (1883), Debrecen, Temesvár, Békéscsaba, Nagyvárad. A Nemzeti Színház élén 1922-től Hevesi Sándor állt. Zsidó származása miatt rengeteg támadás érte. Szabadtéri színházak: Szeged, Margit-sziget.

1927-ben létrejön a Hunnia filmstúdió, 1931-ben beindul a hangos filmgyártás. A zsidótörvények komolyan befolyásolják a színház- és filméletet.

Tudományos intézmények: Létrehozásuk Klebelsberg nevéhez fűződik: Collegium Hungaricum-ok (Bécs, Berlin, Róma), Országos Magyar Gyűjteményegyetem

11.

Társadalmi normák, értékek és szocializáció:

Normák: viselkedési szabályok, melyek feltétlenül szükségesek a társadalmak működőképességéhez, megszegése szankciókat von maga után.

jogi norma: törvények, jogszabályok

erkölcsi norma: hallgatólagos megegyezés en

vallási norma: adott vallás normái

Ellentmondások lehetnek köztük, pl. házasságtörés megítélése, többnejűség. Időben, térben jelentkező különbségek a normák terén. Szigorúbb, kevésbé szigorú. pl. vallási normák

Érték: azt fejezik ki, hogy egy társadalomban mit tartanak jónak, rossznak, kívánatosnak, elítélendőnek. Szociológiai felmérés során felsorolnak különböző tulajdonságokat.: pl. béke, család, hit, munka. Ezek külső - belső értékek lehetnek, és változnak pl. műveltség (rómaiak, rabszolgák tudtak csak olvasni).

Szocializáció: az a folyamat, amely során az előbbi értékeket, normákat elsajátítják. Különböző intézményei vannak.

Elsődleges szintér a család, továbbiak: iskola, kortársi közösségek, média.

A normaszegés típusai és a deviáns viselkedés kialakulásának lehetséges okai:

Deviánsviselkedésnek azokat a viselkedéseket nevezzük, amelyek eltérnek az adott társadalom elfogadott normáitól.

Pl. bűnözés, öngyilkosság, alkoholizmus, kábítószer, mentális betegségek, prostitúció, stb. A normák társadalmanként, korszakonként változnak.

A deviáns viselkedés előfordulásának okai:

Akut feszültséghelyzet: amikor az egyes emberek életében azokat az okokat keressük, amelyek a deviáns magatartás kialakulásában szerepet játszottak, akkor szinte minden esetben fel lehet fedezni valamilyen akut feszültséghelyzetet.

A deviáns magatartású személy a feszültségek szorításában mintegy belemenekül a devianciába. Pl. alkoholizmus.

Szocializáció zavarai: az egészséges személyiség fejlődéséhez, a szocializációhoz harmonikus családi háttér és a kortárs csoportokkal való jó kapcsolatok kívánatosak. Ha ezek hiányoznak, szocializációs- és személyiségzavarok léphetnek fel.

Környezet kulturális normái és értékei: a különböző deviáns viselkedési formákat illetően eltérő normák és értékek élhetnek egy-egy kis közösség kultúrájában. A szociálpszichológiai szakirodalom szerint a különböző fajta elmebetegségek és neurózisok családon belüli ismétlődésének is szerepe van az ilyen viselkedési minták kulturális átörökítésében, eltanulásában.

Deviáns viselkedések Magyarországon:

Öngyilkosság:

1991-ben 4146, kb. minden 36. ember így fejezte be életét. Az öngyilkosok 2/3-a férfi. A halállal végződő öngyilkosságok gyakorisága az életkorral együtt emelkedik ugyan, de meglehetősen sok ember hal meg élete derekán, sőt fiatalon is

öngyilkosság következtében.

Bűnözés: Négyféle statisztikai adat:

Ismertté vált bűncselekmények száma

Ismertté vált elkövetők száma

Vádlottak száma

Elítéltek száma

Alkoholizmus:

intézetek vizsgálata, kérdőíves felmérések.

1990-ben 5447 ember halt meg májzsugorodásban.

470.000 lehet az alkoholisták száma.

1990-ben az egy főre jutó évi abszolút fogyasztás 10,8 liter.

Kábítószer fogyasztás:

új deviáns viselkedési forma, az összes fogyasztóról nincs adat.

A deviáns viselkedés okai Magyarországon

Az öngyilkosságok hátterében elsősorban családi konfliktusok, elmagányosodás

alkoholista férfi-nő kapcsolatok zavarai

munkahelyi és karrier problémák

A kábítószer fogyasztó fiatalok általában zilált családban élnek, vagy családon kívül nevelkedtek.

12.

Politikai berendezkedés és kultúrpolitika: a kulturális irányítás változásai, korszakokat meghatározó

kultúrpolitikusok. (Eötvös, Trefort, Klebelsberg, Hóman, Ortutay, Aczél)-(8. tétel is)

1867: Kiegyezés. Közös uralkodó, két különálló állam. Közös a külügy, a hadügy és az erre fordítandó pénzügy. Kiépült a polgári

állam intézményrendszere: bankrendszer, polgári törvények, polgári szabadságjogok, a polgári kulturális rendszer

fejlődése. Polgári szabadságjogok: szólás- és sajtószabadság, választójog, vallásszabadság, gyülekezési jog, stb.,

mind szorosan kapcsolódnak a polgári kultúra kialakulásához. Gróf Bethlen István nevéhez fűződik a Trianon utáni

Magyarország helyreállítása. 1920: Bethlen először került a Kormány élére. 1922-ben Magyarországot beveszik a

Népszövetségbe, „Népszövetségi kölcsön” segítségével megkezdődik az ország konszolidációja. A kölcsön

ét használták fel a gazdaság helyreállítására. A fennmaradt összeget kölcsönként folyósítva a kultúra és az

egészségügy fejlesztésére fordították.

Hóman Bálint az 1930-as években Gömbös Gyula nemzeti munkatervének kultúrpolitikai részét készíti el, melyben

konkrétan megjelenik a háborús készülődés.

1944/45 után Magyarország alapvető változásokon ment keresztül. Államformája Népköztársaság lett.

A Polgári Demokratikus Kísérlet időszaka - több párt - másként hat a kultúrára. A Polgári Demokratikus Kísérlet

bukásának oka: Magyarország nem volt szuverén, a Szovjetunió érdekszférájába tartozott. 1949 után egypárti

diktatúra - MKP 1989-ig.

1944-48: Polgári Demokratikus Kísérlet (koalíció) - a szabad művelődés időszaka.

1948-56: Rákosi Mátyás - egypárti diktatúra. 1948-53-ig: a legsötétebb időszak, 1953-ban meghalt Sztálin. Nagy

Imre - első kormány. 1956 – némi enyhülés, a SZU befolyása megmaradt, a forradalom előkészületei. Kulturális

forradalom: művészet - szocialista realizmus, sematizmus, uniformizált kultúra, a kultúra korábbi egyetemes értékeit

félreteszik, csak a szocialista realizmus kultúrája számított. Kultuszminiszter: Révai József - pártpolitikus.

1956-89: Kádár korszak - nem egységes, végig egypárti diktatúra volt. Magyarország szuverenitása

megkérdőjelezhető ebben az időszakban. Rendcsinálás 1956-65-ig. 60-as évek közepe: vége a rendcsinálásnak -

kádári konszolidáció. 1968: új gazdasági mechanizmus. 1970: a közgazdászok jelezték, hogy a kölcsönök magasak

lesznek. A kulturális forradalom folytatása, az előző korszak felülvizsgálata (permanens kulturális forradalom).

Megszűnik az uniformizáltság. Kultuszminiszter: Aczél György - szintén pártpolitikus, érdektelen, hogy ki a

kultuszminiszter, csak az számít, hogy a párt mit akar.

Szabad művelődés korszaka - koalíció.

A Magyar Függetlenségi Front - 1944. december 3. - meghirdeti a szabad művelődés elvét: mindenki szabadon

hozzájuthat a kultúrához. Már a kezdetekkor olyan intézkedéseket tesznek, amelyek nem igazán demokratikus

jellegűek - minden fasiszta jellegű egyletet, egyesületet fel kell oszlatni és ki kell zárni őket a kultúrából, feloszlatták a

KALOT-ot és a KALÁSZ-t. Ezek a rendelkezések túlkapásokra adtak lehetőséget. A szabad művelődés szervezetei

koalíciós alapon múlnak (MSZDP, FKGP, NPP). Mindegyik párt elkészítette a kulturális programját, kivéve az MKP. A

kultúra és a politika összekapcsolódtak - kultúrpolitikai eszközökkel próbáltak nagyobb befolyásra szert tenni.

Szavalókórusok, dalárdák, színjátszó csoportok alakultak, tanfolyamok, esti iskolák indultak. A kulturális események az

egyes pártok székházaiban történnek, sokszor politikai háttérrel.

1946-ban újabb rendelkezés: Ideiglenes Nemzeti Kormány - 54 testületet számoltak fel a fasiszta jelleg kizorítása

címén. A helyi politikai erőviszonyoktól függtek a kulturális lehetőségek: feloszlatták a Cserkészszövetséget, az olvasókörök

még működtek.

Megalakult a Munkás Kultúrszövetség (MSZDP) – szakosztályok (művészeti ágak szerint): zenei, irodalmi,

képzőművészeti, színjátszó, néptánc. Állami felügyelet - Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Szabadművelődési

Ügyosztály. 1946-tól: Magyar Népi Művelési Intézet (később Népművelési Intézet, majd Közművelődési Intézet), elnöke

Illyés Gyula. Oktatás: 1946 - kötelező 8 osztályos általános iskola. Anarchikus állapotok uralkodtak a kulturális

életben. Minden párt a saját álláspontját tartotta a legmegfelelőbbnek. Mire kiépülhetett volna a demokratikus koalíciós

politika, egyre több probléma merült fel a koalícióban.

Kulturális Forradalom: A SZU-ban kialakult formákat próbálták utánozni. SZU: Zsdanov - kultúrideológus, az ő elképzelése szerint csak a szocialista munkás-kultúra a kultúra, minden korábbi érték ellenségesnek számít. A sematizmus elve volt az elfogadott. A korábbi kulturális értékek tiltott listára kerültek (pl. a görög drámák, Thomas Mann, Shakespeare), gyakoriak voltak a könyvégetések és könyvzúzások. Nálunk Révai József képviselte a zsdanovi elveket. Járt a SZU-ban, így tisztában volt az elvárásokkal. Művészetpolitikával foglalkozott. Szerinte a művészetnek a szocialista embereszmét és a szocialista szellemet kell ábrázolnia. Megszüntették a Népi Kollégium mozgalmát - a fiatal értelmiség szembe fordulhat a Rákosi-féle diktatúrával. A kulturális forradalom a Kádár-korszakban is folytatódott.

A kultúra demokratizálódott: általános iskola bevezetése - a gyerekek iskoláztatása, a kultúra értékei közelebb kerültek az emberekhez, már nem volt kiváltság a kultúra hozzáférhetősége.

A művelődéspolitikai egységesítése: a kultúra uniformizálódásához vezet. A MDP meghatározza, milyen kulturális értékek lehetnek. Központi irányítás, az önálló gondolkodás megakadályozása. Az önszervező körök, egyesületek megszűnnek.

Uniformizáció: Zsdanov nevéhez fűződik. A kulturális élet minden területén a politika céljaira használják fel.

Megszüntették a tudományos élet, az önnevelés, stb. jogát. A tudománytörténet sötét korszaka ez. A tudományos életben a szovjet minta lett követendő. A doktori címet, mint kispolgári bélyeget eltörölték. Értelmiség elleni támadás - kirekesztették váltak. Egyes tudományágakat betiltottak, kivéve azokat a természettudományokat, melyeket a gazdasági életben hasznosítani lehetett.

Az 1950-es években enyhülés. 1955-ben a doktori címet is visszaállítják.

1956 utáni politikai stabilizáció. Az MSZMP irányelvei: a kultúrpolitika feladatainak meghatározása. 1957:

egységesítik a szétválasztott Oktatási- és Népművelési Minisztériumot - Művelődésügyi Minisztérium. Országos Nevelési Tanács - feladatai a művelődési házak, később a klubok, szervezetek irányítása. Enyhült az ország kulturális elszigetelődése, a polgári humanista értékeket terjeszteni lehetett. 1956-58: a kulturális irányzatok és a társadalomtudományok területén változások. A háttérbe szorult tudományok működhetek, támogatni kell a tudományokat. A tudomány és a kultúra kooperációjának elősegítése. Magasabb a társadalom iskolázottsága.

Csökken az analfabétizmus. A növekedés nem terjed ki az egész országra. Különbség van lakóhely, korosztály, nemek tekintetében. Még jelentős az alacsony kultúrájú réteg. A mezőgazdaságban dolgozók a cigányság is rontja a statisztikát. 1957-től Magyarországon a televíziózás is megindult, a pártbefolyás itt is megnyilvánult. A Kádár-rendszer adni akar valamit - a TV szenzáció volt. A tömegek befolyásolása fontos szempont. Viszonylag olcsó, hogy minél szélesebb réteg hozzájuthasson. 1960-70: megnőtt a televíziózás - „fridsider szocializmus” - ‐ magasabb életszínvonal, megkezdődött a jólét korszaka.

1970-re realizálódnak a kultúrpolitikai célkitűzések. Modernizációra volt szükség:

1972: oktatásban, 1974: közművelődésben MSZMP határozatok. 1976: törvény a közművelődésről. Megkezdődtek az ifjúsági mozgalmak - fű alatt. A 70-es évek végén a párt rájött, hogyha nem szünteti meg őket, akkor az élükre kell állnia, hogy felügyelhesse tevékenységüket. A többi társadalmi rétegnek is javasolták a klubok szervezetét.

1970-es évek: nagy művelődési központok létesítése - kis klubhelyiségekkel. A párt lehetőséget nyújtott a helyi közművelődési klubok, szervezetek létrehozására. Folytak a szocialista elven alapuló „nagytermi beterelesek”. Közművelődési szakképzés: szükség volt szakemberek képzésére, akik a párt érdekeinek megfelelően irányították a rájuk bízott területet. 1975: népművelőkként működtek a népművelési-tanszékeken.

Aczél György: támogatás, tűrés, tiltás. Minden értéket meg kell becsülni, a párt dolga, az érték meghatározása. Fontos a „tűrés” - nem csak a párthoz kapcsolódva. Tiltás - szűk kör: akik a rendszer ellen szóltak.

Kuno:

Kultúrfölény elve: (reformkori lelemény, Széchenyi fogalmazta meg először) kifejezi a művelt nyugathoz való csatlakozás óhaját, Magyarországnak a kultúrájával kell kitűnnie a környező nemzetek közül

Decentralizáció elve: kulturális élet főváros központúságát meg kell szüntetni, Határmenti területeket kell fejleszteni, Vidéki kulturális központokat kell létrehozni

Alföldi gondolat: különösen elmaradott az alföld… az alföldön is kulturális intézményeket kell kialakítani

Egyetemi gondolat: az egyetemeknek kell élen járni az előző két probléma megoldásában… az egyetem nem csak oktató, hanem kutató intézmény is

3.

A kulturális antropológia, mint társadalomtudomány bemutatása, egy európai antropológus munkásságának ismertetése (Bronislaw Malinowski vagy Claude Lévi-Strauss)

Kulturális antropológia fogalma: jelentése emberről szóló tudomány. Antropológia fogalma a görög filozófiában meg: Arisztotelész. Ő az emberi lényeg lelki oldalának tanulmányozását értette. XVIII sz..i filozófia tette közzismertté Európában az antropológia szót. XIX sz.2. felére 2 fő ágát különböztetik meg fizikai- és a kult-. A kulturális antropológia a kultúraalkotó embert és az emberi kultúrák sajátosságait-egyedi vonásait és szerk. hasonlóságait-vizsgáló társadalomtudomány. Helye a társadalomtudományok rendszerében: A tudomány a természet a társadalom és a gondolkodás összefüggéseiről szerzett, igazolható ismeretek történelmileg kialakult rendszere. Az ismeretek tartalma alapján megkülönböztetünk társadalom-, valamint természettudományokat. A társadalomtud. összefog. kifej. amely az emberi társadalom és a kultúra jelenségeivel foglalkozó tudományágak összességét jelöli. XIX. sz. végén a kult. antr. a társadalomtudományok rendszerén belül a néprajz,történet és a szociológiával áll legszorosabb kapcs-ban. A néprajztudományok és a kult antrop. kapcsolata: Az etnográfia (nép+írás), a néprajz a különböző népeket és kultúráikat leíró tudomány. Az etnológia (nép + tudomány), az egyetemes, általános néprajz az egyes népek fizikai, lelki sajátosságainak, nyelvének, hagyományainak átfogó tudománya. A gyűjtő munkán alapuló adatrögzítésen túl a

rendszerezés és az értelmezés is feladatkörébe tartozik. Törttud. és a kult antro kapcs. A törttud. (historia) az emberi történelemeseményeit leíró és elemző tudomány. A kulturális antropológia historikus szemléletű képviselői a természeti népeket a korábbi európai történeti korokkal állították párhuzamba.

A szociológia és a kulturális antropológia kapcsolata: A szociológia a társadalom szerkezetével, az ember szociális magatartásával, a társadalmi együtt élés szabályaival foglalkozó tudom.

Az antropológiai szemlélet: A monogenizmus elve: A kulturális antropológia a monogenizmus elvét vallja, amely szerint valamennyi ember egyetlen faj, a Homo sapiens tagja. Ez a nézet az 1870-es évek óta fokozatosan vált elfogadottá tudományos körökben. Az ezt megelőző uralkodó nézetet poligenizmusnak nevezzük, amely szerint az emberiség általános kategóriája több fajt foglal magába

A kult. antro. számos irányzata az emberi kultúrák közötti különbségek háttérében az eltérő földrajzi viszonyokhoz történő alkalmazkodást hangsúlyozza.

A „primitív népek” és a „természeti népek” kifejezések különbözősége: A kult. antro. mint szaktudomány az úgynevezett primitív törzsi kultúrák tanulmányozásából ered. A primitív népek és a vad kifejezéseket felváltó mai szóhaszn. a természeti népek szemléleti váltást jelez. Míg a primitív szó amelynek jelentése (kezdetleges fejletlen ősi állapotban megrekedt) általában negatív értékítéletet is hordoz, a természeti szó érték semleges. A kult. antro. kibontakozása történeti körülményei: 2 alapvető történeti eseménysor teremtett olyan helyzetet, amely meghatározta a kult. antro. mint tudomány létrejöttét és szemlélet módját: egyrészt az európaiak földr. felfedezései és az ezt követő gyarmatosítás, valamint a 18.sz.-i felvilágosodás új európai szellemi és tudományos légrétege.

Az angolszász országokban ellenáramlatként egy másik irányzat, a funkcionalizmus jelentkezik. Ez az irányzat Bronislaw Malinowski nevéhez fűződik. Szerinte a kultúra a társadalom különböző szükségleteinek a kielégítését szolgálja. Egy-egy kultúrán belül minden intézménynek (család, nemzetiség, vallás) meghatározott szerepe, feladata, funkciója van, ezek a funkciók egységes rendszert alkotnak, együttes működésük nyomán marad fenn a társadalom.

Megismerhetővé teszi az egyes közösségek életének belső mechanizmusait.

Funkcionalista antro funkcionális jelenségek magyarázatát az adott társadalom és kultúra összefüggésiben adja meg: a társadalom tényei között kölcsönös függőségi viszonyt határoz meg azáltal hogy a kulturális jelenségek szokások funkcióját szerepét kívánja megvilágítani. A társadalmi és a kulturális élet elemeinek mindig szerepe hasznossága van. A ~ nézőpont szerint csak a közvetlen megfigyelésen alapuló terepantropo képes biztosítani azt a kutatási anyagot, amelyen a kulturális antro tudománya alapulhat. Bronislaw Malinowski kifejti hogy a kultúra alapvető funkciót tölt be mivel az ember szükségleteit fejezi ki. A kultúra és a társadalom egységét hangsúlyozza, amelyben az egyén kulturális személyiséggé formálódik. Az egyén és a társadalmi ell közötti egyensúly alapvető feltétel a kultúra fennmaradása érdekében.

Claude Lévi- Strauss:

Strukturalista antropológia

A strukturális elemzés modelleket vizsgál, és rendszerjellegűt mutat.

A kultúra szimbolikus rendszerek együttese.

A kultúra kulcsát logikai szabályokban az emberi szellem egyetemes szabályaiban vélte felfedezni.

Feladata a kombináció törvényeinek megértése.

Alapelvek szerint osztályozza a világmindenséget. Elméleti modelleket alkot, és ezeken keresztül értelmezi a valóságot.

Anti- evolucionista

Strukturalista antro. Lévi Strauss A strukturális elemzés modelleket vizsgál. A struktúra rendszerjellegűt mutat, azaz bár mely elemének módosulása a többi elem változását eredményezi. Szerinte minden kultúra felfogható szimbolikus rendszerek együttesének. A ~ elméletére 2 társadalomtudomány hatott a szociológia nyelvészet-tudomány. Lévi Strauss elméleti művei mellett a strukturalista módszer alapján terepkutatási eredményeket is feldolgozott. Elsősorban a rokonság- ismeret elméleti kérdésekre és a mítosz kutatásra vonatkozó művei jelentősek.

14.

Az evolúció eszméje a klasszikus kulturális antropológiában és ennek kritikája (Lewis Morgan; Franz Boas).

Bevezetés a kulturális antropológiába

A kultúrfokok elve- Lewis Morgan (1818-1881) Kutatói törekvései: ő a korai kulturális antropológia amerikai klasszikusa. Kutatásai során az emberi kulturális fejlődés- általa feltételezett- legfontosabb fokainak feltárására törekedett.

Meggyőződése szerint az emberi kultúra egy fejlődési folyamaton ment keresztül, amelynek feltárását rendszerezését

– a kultúrfokok megnevezését és ismertetését- tűzte ki kutatói céljául. Morgan a terepmunkát ötvözte az elméleti törekvésekkel. Művének alaptétele, az emberiség a vadság korából a civilizációba a tapasztalati tudás fokozatos felhasználásával jutott el. Egyetemes érvényűnek tekinti ezt a fejlődési sort. Eszerint az emberi kultúra története során meghatározható fejlődési fokozatokon „ kultúr fokokon” ment keresztül. Ezek a fokozatok a vadság, a barbárság, és a civilizáció szintjei. Morgan minden egyes evolúciós fokozatnak egy bizonyos technikai és életfenntartási típust felelt meg. A technikai szint mindig egy meghatározott, hozzá rendelt szociokulturális életformát eredményez. A technikai találmányok sorának rekonstruálása egyben a civilizálódás folyamatát a kult. fokokénti fejlődését jelenti Morgan rendszerében. A morgani kultúrfokok elve az alábbi sémát követi a kultúra fejlődési menetének. Az egyes kultúrfokok mellett egy-egy Morgan által hangsúlyozott civilizációs vívmány áll, mely az adott kultúrfok kezdetét jelzi. 1. a vadság alsó foka (az emberifaj kialakulása) 2 középső foka (hal táplálkozás, tűz haszn.) 3. felső foka (ij és nyíl feltalálása) 4. a barbárság alsó foka (fazekasság felt) 5. középső foka (állatok domesztikálása, kultúrnövények termesztése, vályogtégla és a kő haszn.) 6. felső foka (vas haszn) 7. a civilizáció

állapota(írás haszn.) Szemléletmódja és módszertana:a materialista szemléletű kultúra kutatás képviselője.

Unilineáris kult. evolúció nézetét képviseli. Módszertana: összehasonlító módszer jellemzi.

Unilineáris evolucionista irányzat

XIX. sz. második fele

Összehasonlító módszer

Evolucionizmus, materializmus, etnocentizmus szemléletmódok.

Adaptáció, azaz a környezethez való alkalmazkodás.

Összehasonlító módszer.

Unilineáris kulturális evolúció nézete.

Lewis Morgan:

Kultúrfokok elve

Az emberi fejlődés egy folyamaton ment keresztül, és ezt szeretne volna feltárni.

Vadság---Barbárság---Civilizáció

Szerinte az élelem megszerzésének 5 nagy módozata van: Gyümölcsök, gyökerek---haltáplálék---növénytermesztés---hús,- tejtáplálék---szántó föld.

Materialista szemlélet

Összehasonlító módszer

A történeti partikularizmus irányzata:

XX. sz. első fele

Történeti módszer

Terepkutatás

Etnográfiai módszer

Kulturális relativizmus,- diffúzionizmus szemléletmód

Kultúra és személyiségkutatás

Egyedi kultúravizsgálatok

Terepmunka

Kulturális realizmus

Diffúzió

Integráció

Kulturálisan szabályozott státusok

Franz Boas:

Megalapítása német származású amerikai tudós Franz Boas. Az antropológiai kutatás súlypontját az egyes történetileg kialakult kultúrák vizsgálatára megismerésére helyezte. A kutatás célja a partikuláris helyi kulturális sajátosságok történetének vizsgálata lett. Az irányzat a kultúrák egyedi sajátosságát hangsúlyozta. Franz Boas: Céja az egyes kultúrák megismerése. Ösztönözte a gyűjtő munkát. E kutatói törekvésből eredően lemondott a hasonló általánosnak tekinthető kulturális jelenségek magyarázatától. Boas kultúra definíciója: a kultúrát úgy határozhatjuk meg, mint azoknak a szellemi és fizikai reakcióknak és tetteknek az összességét, amely egy társadalmi csoport egyedeinek kollektív és egyéni magatartását jellemzik. Művei:Az összehasonlító módszer korláti az antropológiában című tanulmánya 1896-ban jelent meg. E műve az elsősorban Tylor és Morgan által képviselt evolucionista nézetek és az összehasonlító módszer átfogó kritikája. Boas szerint a kultúrák történetét önmagukban egyediségükben kell megvizsgálni. És nem lehet általánosító törvényeket leszűrni. Boas szerint helytelen volt Tylor és Morgan azon törekvése, hogy a 19. sz. kultúrák kapcsán Európa ókori népeinek civilizációjára vonjanak le következtetéseket. A primitív ember élete című 1911-ben meg- jelent műve a kultúra és az emberek fizikai típusai közötti kapcsolat tanának cáfolata, amely a kulturális rasszizmus elleni fellépés kimagasló tudományos teljesítménye. Az úgynevezett primitív népek nem az örökölt alacsonyabb rendűség következtében kezdetlegesebbek a civilizált népeknél, hanem statikusabb éltkörülményeik, fejlettebb társadalmaktól eltérőtörténeti tényezők miatt.

Egyes kultúrák megismerése, Meghatározza a kultúra definícióját

Szerinte a kultúrák történetét önmagukban, egyediségükben kell vizsgálni

Kulturális relativizmus--- minden kultúra egyenlő, egyedi, összehasonlíthatatlan, csak saját környezetében értelmezhető.Történeti módszer.

Franz Boas: 1858. Minden- Németország

-Tanulmányok: Bonn, Heidelberg, Kiel

-Fizikus, de a földrajz felé fordul

-1887. New York, Clark egyetem, majd a Columbia

-Elsősorban, mint terepkutató értékelendő, nem fogadta el a XIX. sz. második felének mechanikus evolucionizmusát. A terepkutatás módszertanáról, és eszközeiről csak résztanulmányok maradtak.

-Járatos volt néprajzi, nyelvészeti, embertani problémákban.

-Az általa vizsgált indiánokat megtanította írni-olvasni, és velük írta le –állandó ellenőrzés mellett- törzsük mítoszait. E módszer legfontosabb vonása, hogy az információkat a tanulmányozott nép nyelvén kell rögzíteni, és összegyűjteni. OBJEKTÍV ADATOK!

A multilineáris kulturális evolúció fogalma a kulturális antropológiában és a neoevolucionista kultúraelmélet (Leslie White).

Multilineáris evolucionista irányzatok:

XX. sz. második fele

Összehasonlító módszer

Neodarwinizmus

Materializmus

Anti-etnocentizmus

Szimbólumok, általános és specifikus evolúció

Infrastruktúra---struktúra---szuperstruktúra

Humánökológia

Kulturális evolúció: az emberi kultúra az evolúció folyamatát új szintre emelte, nem biológiai-genetikai tényezőkön múlott az ember fejlődése, hanem kulturálisan átörökíthető, bővíthető tényezőkön, azaz külső tényezőkön.

Leslie White:

Multilineáris evolucionista irányzatok Leslie White kultúraelmélete 2 tételre épül: 1 a kultúra evolúciós folyamat; 2 az emberi kultúra alapegysége a szimbólum. Az emberi kultúráról és a kultúrakutatásról a véleménye: nem egyes népek kultúrájának vizsgálatából kell levonni következtetéseket hanem a teljes emberi tört fejlődési menetének megértése az antro célja. A kultúra az emberi fajra jellemző jelenségek halmaza és amelynek alapja az emberre jellemző szimbólumalkotó képesség. A kultúra jellemzői biológia eszközökkel nem származathatóak tovább hanem csakis hagyományozás útján adható át emberek között. A kultúra a társadalmi öröklés egy formájának is tekinthető ebben az értelemben olyan folytonosság és hagyományozódás mely a biológia felett áll. Kultúra 3 alrendszerét különbözteti el: 1 technológiai, 2 társadalmi és az 3 ideológiai. 1 technológiai alrendszer olyan anyagi és mechanikai eszközök összessége amely az ember természeti környezethez való alk szolgálja. A kulturális evolúció tech tényezőihez az energiamennyiség növelése és az eszközök tökéletesedése hatékonyabbá tétele. A birtokolt energiamennyiség növelése után a pusztá emberi energiát felváltotta az állati majd a szén kőolaj. A technológia evolúció nem értékelhető csak pozitívumként /körny szennyezés stb./ 2 társadalmi és szociológiai alr: egyes emberek közötti viszony. Másodlagos tényezőnek számít 3 ideológiai alr: az emberi vélekedések szerveződését jelenti. Szimbólum az emberi viselkedés eredete és alapja. Több értelmű jeltípus. 2 részből áll jelölő/fehérgalamb/jelölt/béke/. White kultúrafogalma központi kategóriává emeli a szimbólumot. Alaptétele kimondja, hogy az embert szimbólumteremtő képességgel lehet meghatározni.

Neoevolucionizmus és szimbólumok

A teljes emberi történelem fejlődési menetének megértése az antropológia célja

A kultúra a biológia felett áll!

A kultúra a természeti környezethez való alkalmazkodás

3 alrendszert különít el.

technológiai

társadalmi, szociológiai

ideológiai

Létezik jelölő és jelölt szimbólum, amelyek központi kategóriák.

Az embert szimbólumteremtő képességgel lehet meghatározni.

Az emberi szimbólumhasználat jellemzője, hogy korlátlan, folyamatosan bővülő, dinamikus nyitott rendszer.

16.

Az ökológiai antropológia kultúraelmélete és jelentősége (Julian Steward).

Julian Steward:

Julian Steward antro irányzat elnevezése ökológiai antro kulcsfog hu-mán ökológia, kulturális mag, fejlődési minták.

Steward az ökoszisztémában az ember a kultúrájával is bekapcsolódik ebbe a rendszerbe. Fejlődésmin-ták a kulturális típusok. Az emberi kultur történelemben számos kulturális típusok alakultak ki. Az egyes kulturális típusokba sorolható kultúrák hasonló jellegzetességgel rendelkeznek kulturális magvuk megegyezik. A kulturális mag elsősorban az emberi közösség környezeti alk nak eredménye. Egy-egy kult a különböző földrajzi és éghajlati környezethez való alkalmazkodás folyamatában alakult ki.

Ökológiai antropológia

Az adott kultúra és természeti környezete közötti kapcsolatot vizsgálja.

Multilineáris evolucionizmus.

A kultúrát ökológiai rendszerrel társítja

A környezet fogalma az élet teljes hálóját jelenti.

Az ökoszisztémában az ember biológiai jellemzőin túl a kultúrájával is bekapcsolódik ebbe a rendszerbe.

A kulturális típusok tehát ökoszisztémához való kulturális alkalmazkodás eredményeként jöttek létre.

Három vizsgálati szempont létezik:

a természeti környezet és az emberi közösség technikai kultúrájának kölcsönhatását feltáró.

Létfenntartási minták és életmódok.

Hogyan hat a kultúra a környezet kihasználásával együtt járó viselkedési minták?